

ישנו כולן לא יאכלו	הדין של אין מפטירין	אין מפטירין אחר המצה אפיקומן	טעם לאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן	אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן	
מצה=פסח דנראה כאוכל פסחו בב' מקומות חומרא בעלמא הוא וה"ה נמי במצה בזמן הזה משום דעבידא זכר לפסח בזמן שבית המקדש קיים רבי יוסי ארישא קאי דאם נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו והכי הילכתא דהא רבה קאי כוותיה	אסור לאכול הפסח או המצה בב' מקומות וגם אסור לאכול שום דבר אחרי הפסח או המצה שנאכל באחרונה אבל השתייה מותרת	מצה=פסח שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה. וזו מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה (ד"ה אין מפטירין קיט): וה"ה במצה בזמן הזה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה וישן הפסח אכילה היא ושוב לא יאכל משום דעבידא זכר לפסח בזמן שבית המקדש קיים (ד"ה ישנו קכ).	רב: גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות שמואל ור' יוחנן: גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות וגם שלא יאבד ממנו טעם הפסח ולפי שדינו ליאכל בסוף על השבע	רב: אחר שאכלו הפסח בחבורה לא ילכו בחבורה אחרת לאכול שום דבר שמואל ור' יוחנן: שלא יעקור מחבורתו לחבורה אחרת ואפילו בחבורתו אסור לאכול כלום אחר הפסח ורבי יוחנן כשמואל סבירא ליה אלא שהיה רגיל באלו בקינוח סעודה	רשב"ם
	והכין נהוג עלמא כלישנא קמא אכלין בסוף כזית מצה ולא טעמין לבתר הכין כלום בר מכסא דבהמ"ז וכסא דהלילא ומאן דצחי לית ליה רשותא למייתי אלא מיא אבל חמרא לא	מצה=פסח			רי"ף והגאונים
מצה=פסח חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה חוזרין ואוכלין יחיד שישן בתוך הסעודה או חבורה שנרדמו כולן ונעורו לא יאכלו, נתנמנמו כולן יאכלו (עיין ר' דוד ולח"מ ר' יוסי אסיפא קאי)	ובזמן הזה אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסח סעודתו ומדברי סופרים שאין מפטירין אחר מצה כלום אפילו קליות ואגוזים וכיוצא בהן	מצה=פסח	וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתן היא המצוה	ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל	רמב"ם
מצה=פסח ההיא ודאי דוקא בפסח נאכל בשני מקומות ואין לנו כן במצה ואני אומר מעשה דאביי ורבה בשאר ימות השנה היה ולא בפסח	שאינו לו לשתות בין פסח או מצה באחרונה לברכת המזון ולא בין כוס ג' לד' שלא יפסיד קריאת ההלל אבל אחר כוס רביעי מותר לשתות שכבר גמר ההלל אם נשתכר לא הפסיד ולא נשכר	מצה=פסח והנהיגו הדבר אף לאחר חורבן הבית במצה זכר למקדש	שלא יפסיד קריאת ההלל...כי מפני דוחק המקום היו צריכין לזוז ממקומן אחר אכילתן מיד ועולים לראש גגותיהם לומר את ההלל...לכך אסרו להפטיר אפיקומן שלא לפכח טעם הפסח	משום פכחי טעמא	בעל המאור
	ולענין משתא בתר כוס רביעי ודאי אסור לא מפני מצה שהרי כבר שתה אחריה שתי כוסות ועוד אמרו כגון תמרי קליות ואגוזים מיני מיכלא אבל במיני משתיא לא אלא טעם הדבר כדי שלא יהא מוסיף על ד' כוסות ונראה כמו שמתחיל בסדר אחר	מצה=פסח וכשם שאמרו בפסח כך אמרו במצה ולא שיהא דינה כן שהרי לא אמרו בפסח שיהא נאכל על השבע אלא משום שלא יבא לידי שבירת עצם ואין טעם זה במצה אלא מצות חכמים היא בלכתחילה זכר לפסח	כדי שלא יאכל פסח בכרס ריקנית מפני דוחק חבורות ולאחר שיגמור סדר הלילה יהא עורך שולחן ואוכל זה כפתור ופרח	וכך אמרו ראשונים שלא קודם קריאת הלל בלבד אסרו אלא כל הלילה	רמב"ן
מצה=פסח היסח הדעת פוסל לגבי פסח לפיכך אינו חוזר ואוכל אבל במצה היסח הדעת רק פוסל ידיו לפיכך נוטל ידיו שנית ומברך המוציא					ראב"ד

ישנו כולן לא יאכלו	הדין של אין מפטירין	אין מפטירין אחר המצה אפיקומן	טעם לאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן	אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן	
<p>מצה=פסח והא דקאמרינן לקמן אביי הוא יתיב קמיה דרבה והוה קא מנמנמ נראה כירושלמי שמפרש לה גבי תענית וקמייתי ראייה מפסח דכי היכי דפסח לא חשיב נמנום כשינה מעליא לענין שני מקומות ה"נ לא חשיב נמנום לענין תענית דלמחר לאיתסורי באכילה בתר הכי</p>	<p>כגון דלית ליה אלא כזית מצה ותו לא דטוב לאוכלו על השובע ולהיות טעם מצה בפיו אבל ודאי אי אית ליה מצה לכל סעודתו טוב לו לאכול מצה בתחלה לתיאבון שהוא עיקר מצוה (וגם ברא"ש י"לה) ולברך עליה ואח"כ בגמר סעודתו יאכל כזית מצה באחרונה ויהיה טעם מצה בפיו</p>	<p>מצה=פסח דוקא בפסח אבל מצה לא אשכחן בשום דוכתא דליתסר בשתי מקומות ואי משום דאתקש לפסח להא על כרחיך לא איתקש דאי לא תימא הכי ליפרך ממתני' לרב דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הא אחר מצה מפטירין ולא מצי לשנויי כדמשני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבותא פסח טפי ממצה אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח</p>	<p>רב: מוקי למתניתין כדר' יהודה דסבר דאין הפסח נאכל בשני מקומות</p> <p>שמואל ור' יוחנן: כבירושלמי דנאכל על השובע שלא יבא לידי שבירת עצם</p> <p>ומ"ד אין מפטירין אחר מצה ופסח א"כ לא ס"ל כטעם הירושלמי אלא דבעינן שיהא טעם מצה ופסח בפיו</p>	<p>רב: אחר שאכלו הפסח בחבורה לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר</p> <p>שמואל ור' יוחנן: שלא יעקור מחברתו לחבורה אחרת ואפילו בחבורתו אסור לאכול כלום אחר הפסח ורבי יוחנן כשמואל סבירא ליה אלא שהיה רגיל באלו בקינות סעודה</p>	<p>תוספות</p>
<p>רשב"ם: דה"ה למצה בזמן הזה וכן נראה דעת הר"ף ז"ל שהביא משנה זו בהלכות ומהאי עובדא דאביי ורבה פסק רשב"ם כר' יוסי ואין זו ראייה לפסוק כר' יוסי שאפשר שאביי לא היה מבעלי הסעודה והר"ז הלוי כתב דדינא דמתני' בפסח דדוקא הוא ולא במצה ועובדא דאביי ורבה לא בפסח הוה</p>	<p>הגאונים והר"ף ז"ל אסר למשתי בתר כוס רביעי ולא משום מצה...אלא כדי שלא יהא מוסיף על ארבע כוסות ונראה כמתחיל בסדר אחר, כך כתב הרמב"ן ז"ל לקיים דברי הר"ף ז"ל והר"ז הלוי ז"ל חולק עליו ואומר דדוקא בין ג' לד' הוא שאמר לא ישתה כדי קריאת ההלל אבל אחר כוס ד' מותר</p>	<p>מצה=פסח דסבירא ליה דכיון דמצה זכר לפסח אתיא כשם הפסח מפטירין אחר הפסח כך אין מפטירין אחר מצה ולישנא בתרא לא חייש להכי וקיי"ל כלישנא קמא</p>	<p>דרב ושמואל ור' יוחנן כולו בחד טעמא שייכים דחיישין הפסח בב' מקומות ושמואל חייש טפי שאפילו באותה חבורה אסור דשמא לא יזכור שאכל הפסח וישב עוד לאכול פסח ושמא יאכלנו במקום אחר</p>	<p>רב אסר לעקר מחבורה לחבורה ושמואל אסר אפילו באותה חבורה לאכול אחר הפסח מיני בשר דחייש דטעמא דבישרא בתרא מפסח ליה לטעמא דבישרא קמא (דארדלי מיני עופות הן) אבל למיכל תמרים וקליות ואגוזים לשמואל שרי שאין אלו מעבירין טעם בשר הפסח ורבי יוחנן חייש אפי' בהני</p>	<p>ר"ן</p>
<p>מי שישן בתוך הסעודה והקיץ, אינו חוזר לאכול. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה, חוזרים ואוכלים. נרדמו כולם, ונעורו, לא יאכלו. נתנמנו כולם, יאכלו</p>	<p>אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר</p>				<p>שו"ע</p>
<p>הגה: וכל זה אינו אלא שישנו לאחר שהתחילו לאכול האפיקומן, אבל שינה קודם לזה לא הוי הפסק</p>	<p>ולא יאכלנו (האפיקומן) בשני מקומות</p>				<p>רמ"א</p>
	<p>ולענין שתיה נחלקו הפוסקים...והרבה טעמים יש בזה בפוסקים...ומסתימת דברי המחבר ורמ"א משמע שדעתם להחמיר ככל הני טעמי...ויש להחמיר במשקה המשכר, ולכתחלה נכון ליזהר מכל משקה חוץ ממים ומ"מ כתבו האחרונים דאינגבע"ר וואסער"ר וה"ה טי"א או עפ"י טראנק ויש שכתבו גם לאקר"י"ץ מותר דזה אינו מבטל טעם מצה וכמא בעלמא הוא והנה אף דלכתחלה נכון להחמיר בכל דבר שמבטל טעם מצה מ"מ במקום צורך גדול יש לסמוך על סברא הראשונה להתיר לו לשתות שאר משקין שאין משכרין</p>				<p>משנ"ב</p>

פירוש אפיקומן

רבינו אליעזר אשכנזי	תוספתא כפשוטה	ירושלמי	בבלי ירושלמי (ע"פ ביאור חדש ותפ"א)	בבלי ירושלמי	בבלי ירושלמי
אחרי השומן	כמנהג ההוללים בזמן ההוא	מיני זמר	קינח סעודה	מיני מתיקה	שלא יעקרו מחבורה לחבורה
[אפטיר] טעימה בלשון יון, [אפא קומן] ר"ל אחר השומן, של פסח	שהיו מתפרצים אחרי הסעודה לבתים אחרים ומכריחים את בני הבית להצטרף אתם והיו ממשיכים שם את החגיגה		כת' התשבי אפיקוס נקרא סעוד' גדולה ומה שאוכלי' אחר הסעוד' נקרא אפיקומן והוא לשון יון ממש	"אפיקו מיני מתיקה" הוציאו והביאו מיני מתיקה	"אפיקו מנייכו" הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר
			תפ"א שמע דבלשון יון [פטירא] הוא אכילה [ועפי פאגאן] ר"ל אחר הסעודה	"אפיקו מן", דברים הדומים למן דכתיב ביה (שמות טז, לא) וטעמו כצפיחת בדבש	

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיט עמוד ב
משנה. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פסחים פרק י

טיפש מה אומר [שמות יג יד] מה זאת אף את למדו הלכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחרת.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פסחים פרק י

למה בשביל שלא ישתכר. כבר משוכר הוא מה בין יין שבתוך המזון מה בין יין של אחר המזון. יין של אחר המזון משכר שבתוך המזון אינו משכר. מאי אפיקומן רבי סימון בשם רבי אינייני בר רבי סיסיי מיני זמר ר"י אמר מיני מתיקה שמואל אמר כגון ערדילי וגוזליא דחנניא בר שילת:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיט עמוד ב

גמרא. מאי אפיקומן? אמר רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה. ושמואל אמר: כגון אורדילאי לי וגוזלייא לאבא. ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן (אמר) +מסורת הש"ס: [אמר] + כגון תמרים קליות ואגוזים. תניא כוותיה דרבי יוחנן: אין מפטירין אחר הפסח, כגון תמרים קליות ואגוזים. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. תנן: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אחר הפסח - הוא דלא, אבל לאחר מצה - מפטירין! - לא מיבעיא קאמר; לא מיבעיא אחר מצה - דלא נפיש טעמייהו, אבל לאחר הפסח דנפיש טעמיה, ולא מצי עבוריה - לית לן בה, קמשמע לן. נימא מסייע ליה: הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין - אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. באחרונה - אין, בראשונה - לא. - לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא בראשונה - דקאכיל לתיאבון אבל באחרונה דיילמא אתי למיכל אכילה גסה - אימא לא, קא משמע לן. מר זוטרא מתני הכי: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: מפטירין אחר המצה אפיקומן. נימא מסייע ליה: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אחר הפסח - דלא, אבל אחר מצה - מפטירין. לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא אחר מצה - דלא נפיש טעמיה, אבל לאחר פסח אימא לא - קא משמע לן. מיתיבי: הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל (אכילת) כזית מצה באחרונה. באחרונה - אין, בראשונה - לא! לא מיבעיא קאמר; לא מיבעיא בראשונה - דקאכיל לתיאבון, אבל באחרונה דאתי למיכלה אכילה גסה - אימא לא, קא משמע לן.

תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פרק י

הלכה יא

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כגון אגוזין תמרים וקליות חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפלו בינו לבין בנו אפלו בינו לבין עצמו אפלו בינו לבין תלמידו

תוספתא כפשוטה שאל ליברמן עמוד 655 (פסחא פ"י עמ' 198)

ובירושלמי שם ה"ד: מהו אפיקומן, שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחרת. וכן בבבלי ה"ל: מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה. ובירושלמי בה"ח פירשו: מיני זמר. וכבר פירשו לנכון שהכוונה היא שלא ינהגו כמנהגי ההוללים בזמן ההוא שהיו מתפרצים אחרי הסעודה לבתים אחרים ומכריחים את בני הבית להצטרף אתם והיו ממשיכים שם את החגיגה, עיין מ"ש בירושלמי כפשוטו, עמ' 521.

רשב"ם מסכת פסחים דף קיט עמוד ב

אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה. אחר שאכלו הפסח בחבורה לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות ואנן תנן סתמא כר"י בכיצד צולין (לעיל דף פו א) דפסח נאכל בשתי חבורות ואין האוכל אוכל הפסח בשני מקומות. והך מילתא דרב אוקמיה התם בשעת אכילה אבל לאחר אכילה יכול ליעקר לומר הלל בחבורה אחרת ולא קפיד אלא לאכול בב' מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון שרי רב ובלבד שלא יעקור לאוכלן עם חבורה אחרת. והיינו דפליג עליה שמואל ורבי יוחנן ואמרי כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורתו ראשונה וליכא לפרושי שלא יעקרו מחבורה לחבורה דלאחר שאכלו קצת מן הפסח לא יאכלו ממנו בחבורה אחרת דהא סתם לן תנא בכיצד צולין (שם) וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורתו ותרי סתמי למה ולרב הכי משמע ליה אפיקומן אפיקו מנייכו הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר:

כגון ארדילאי לי וגוזליא לאבא. לרב. דשמואל הוה רגיל לאכול בקינוח סעודה כמהין ופטירות ורב רגיל לאכול אחר סעודתו גוזלות. ולשון אפיקומן הוציאו והביאו מיני מתיקה. ואתא שמואל למימר דלא מיבעיא שלא יעקור מחבורתו לחבורה אחרת אלא אפילו בחבורתו אסור לאכול כלום אחר הפסח שלא יאבד ממנו טעם הפסח ולפי שדינו ליאכל בסוף על השבע וכן כל קרבנות כדכתיב (במדבר יח) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין:

אבא. כך שמו של רב אלא בכבוד קורין אותו רב בבבל הכי כמו שקורין לרבי יהודה הנשיא בארץ ישראל רבינו וכן מוכיח בשחיטת חולין (דף קלז ב) דאמרי' מאן ריש סידרא בבבל אבא אריכא וברב מיירי שהיה רב ארוך בדורו כדאמרין במסכת נדה (דף כד ב). ורבי יוחנן כשמואל סבירא ליה אלא שהיה רגיל באלו בקינוח סעודה:

אין מפטירין אחר המצה אפיקומן. שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה. וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אף על פי שאינה לשם חובה כדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרוייהו ברישא והדר אכיל מצה באחרונה ואחר אותה מצה אין נפטרינן ממנה באכילת דבר אחר שלא לשכח טעמה. ובמצה בזמן הזה מיירי דליכא פסח בהדה דאי בזמן דאיכא פסח הא בהדיא תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן והיינו אחר פסח ומצה הנאכלת עמו:

רשב"ם מסכת פסחים דף קכ עמוד א

הוי דבר שהיה בכלל. דכתיב שבעת ימים תאכל מצות ויצא מן הכלל בהאי קרא דששת ימים כתיב ללמד שהיא רשות ולא ללמד על עצמו לבדו אלא ללמד על הכלל כולו דהיינו ז' ימים דזו אחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. מהכא שמעינן דמצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן דהא תניא כוותיה דרבא. וקיימא לן נמי כר' יוחנן דאמר דאין אוכלין אחר מצת חובה שבאחרונה כלום דלא ליבטיל טעם מצה מיניה אבל שתיית יין לא מיבטיל דשתיה לא מבטל אכילה מיניה:

ישנו כולן לא יאכלו. אם התחילו לאכול פסחן וישנו לא יאכלו דנראה כאוכל פסחו בב' מקומות דמאחר שישנו הסיחו דעתן לאכול עוד וחשיב ליה תנא כאכילת שני מקומות וחומרם בעלמא הוא. וליכא לפרושי משום דדמי לאכילת שתי חבורות משום דאם כן קשיא סתמא אסתמא דהא בכיצד צולין (לעיל דף פו א) סתם לן כר' יהודה דפסח נאכל בשתי חבורות אבל אין האוכל אוכל בשני מקומות הלכך טעמא דמתני' משום אכילת שני מקומות. והוא הדין נמי במצה בזמן הזה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה וישן הפסק אכילה היא ושוב לא יאכל משום דעבידא זכר לפסח בזמן שבית המקדש קיים וכן מוכיח בגמרא דאפילו בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרושי טעמו משום דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן דאם כן תיקשי לאידך לישנא דאמרין מפטירין אמאי לא אותביניה מיניה לעיל:

רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו. ארישא קאי דקאמר ת"ק ישנו מקצתן יאכלו ואתא למימר ה"מ אם נתנמנמו אבל אם נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו לכשיעורו הכי מוכח בגמרא והכי הילכתא דהא רבה קאי כוותיה כדאמר בגמרא:

תוספות מסכת פסחים דף קיט עמוד ב

אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה - רב מוקי למתניתין כדר' יהודה דסבר דאין הפסח נאכל בשני מקומות והכי אוקימנא סתמא פרק כיצד צולין (לעיל ד' פו.) שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד אלו הופכין פניהם ואוכלין ואלו הופכין פניהם ואוכלין והשמש באמצע פירוש משום היכרא וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורתו ומוקי לה בגמרא כרבי יהודה והיינו דוקא בפסח אבל מצה לא אשכחן בשום דוכתא דליתסר בשתי מקומות ואי משום דאתקש לפסח להא על כרחיך לא איתקש דאי לא תימא הכי ליפרך ממתני' לרב דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הא אחר מצה מפטירין ולא מצי לשנויי כדמשני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבותא פסח טפי ממצה אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח והא דקאמרין לקמן אביי הוה יתיב קמיה דרבה והוה קא מנמנמ פ' הקונטרס לקמן אף על גב דלא הוי בזמן הפסח הא איתקש מצה לפסח ולא נהירא ובירושלמי מפרש לה גבי תענית דאמרין פ"ק דתענית ישן אסור לאכול ולא שנו אלא ישן ממש אבל מתנמנמ לא ורבה הוה מתנמנמ ובעי למיסר בתר הכי וקמייתי רביה מפסח דכי היכי דפסח לא חשיב נמנמ בעלמא כשינה מעליא לענין שני מקומות ה"נ לא חשיב נמנמ לענין תענית דלמחר לאיתסורי באכילה בתר הכי.

[תוספות מסכת פסחים דף קכ עמוד א](#)

באחרונה אין בראשונה לא - פי' בראשונה בלא אחרונה לא כגון דלית ליה אלא כזית מצה ותו לא דטוב לאוכלו על השובע ולהיות טעם מצה בפיו אבל ודאי אי אית ליה מצה לכל סעודתו טוב לו לאכול מצה בתחלה לתיאבון ולברך עליה ואח"כ בגמר סעודתו יאכל כזית מצה ויהיה טעם מצה בפיו ועיקר מצוה על הראשונה שהיא באה לתיאבון וגם היא לבסוף טעם מצה בפיו באותו כזית אחרון ואפילו אם עיקר מצוה באחרונה אין זה תימה אם אנו מברכין על הראשונה כדי לפטור המצה של אחרונה שהרי אין לברך על האחרונה משום שלאחר שמילא כריסו הוא אבל יכול הוא לברך על הראשונה ותיפטר האחרונה שהיא עיקר המצוה כדפרישית לעיל לרב חסדא גבי תרי טיבולי דמרור וכן צ"ל להלל שהיה כורך מצה ופסח בסוף הסעודה והכי הוי אכיל מצה דאורייתא אם כן בתחלת סעודה היה מברך על המצה ואוכל דמועלת אותה ברכה לברכת מצה עם הפסח שבסוף ומיהו לההיא פירוש' דלעיל דלרב חסדא בעי לחזר על שאר ירקות לטיבול ראשון כדי שיברך על המרור בטיבול שני א"כ ה"נ יחזר כמו כן על הסופגנין לאכול בתחלה כדי שיברך על אכילת מצה לבסוף מיהו לפי' אחר שגם לרב חסדא אין צריך לחזר על שאר ירקות אלא מברך על המרור בטיבול ראשון ובאותה ברכה יצא בטיבול שני ה"נ יברך על מצה דמתחלה ויצא בשל מצות מצה שלבסוף.

מפטירין אחר מצה אפיקומן - וא"ת אחר הפסח מאי טעמא אין מפטירין הא נפיש טעמיה טפי ממצה יש לומר כדמפרש בירושלמי דמשום הכי נאכל על השובע שלא יבא לידי שבירת עצם וכתיב (שמות יב) ועצם לא תשברו בו ומש"ה אין אוכלין שום דבר וא"ת הא במנחה נמי אמרי' בתמורה (דף כג.) ובמנחות (דף כא:) דנאכלת על השובע וליכא למימר האי טעמא י"ל דהתם ה"ט שלא יצא משלחן רבו רעב אבל במצה לא שייך האי טעמא דלאו משלחן רבו הויא כולי האי וחגיגה הבאה עם הפסח אף על גב דאיכא למ"ד דאית בה משום שבירת עצם ואפ"ה אינה נאכלת על השובע היינו משום דפסח בן שנתו הוא ורכיך וחיישינן לשבירת עצם אבל חגיגה לא ומאן דאמר אין מפטירין אחר מצה ופסח אם כן לא ס"ל כטעם הירושלמי אלא סבר דבעינן שיהא טעם מצה ופסח בפיו.

[רי"ף מסכת פסחים דף כז עמוד א](#)

גמ' מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה ושמואל אמר כגון ארדליא לי וגוזליא לאבא חנניה ור' שלא ור' יוחנן אמרי כגון תמרים קליות ואגוזים תניא כותיה דרבי יוחנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כגון תמרים קליות ואגוזים אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן [דף ק"כ ע"א] מר זוטרא מתני הכי אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לאחר מצה מפטירין מסתברא לן כלישנא קמא דאליבא דגמרא הוא ולישנא בתרא אליבא דמר זוטרא הוא הילכך עבדינן כלישנא קמא דהוא אליבא דגמרא והכין נהוג עלמא כלישנא קמא דבתר דאכלין כל מגדני ומיני דפירי אכלין בסוף כזית מצה דמינטרא ולא טעמין לבתר הכין כלום בר מכסא דבהמ"ז וכסא דהלילא ומאן דצחי לית ליה רשותא למישתי אלא מיא אבל חמרא לא והיכא דלית ליה כולה סעודתא ממצה דמינטרא אלא כזית בלחוד דמינטר הוא דאית ליה אכיל ברישא מהאיך דלא מינטר ומברך עליה המוציא ולבסוף מברך על כזית דמינטר לאכול מצה ואכיל ומברך אמרור ואכיל והדר כריך מצה ומרור ואכיל בלא ברכה דתניא הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה.

[פירוש המשנה לרמב"ם מסכת פסחים פרק י משנה ח](#)

ואפיקומן, הם הפירות שמפטירין בהן אחרי האכילה כגון הזרעונים הקלויים והתאנים והצמוקים והשקדים וכיוצא בהן.

[רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו](#)

הלכה יא

מדברי סופרים שאין מפטירין אחר מצה כלום אפילו קליות ואגוזים וכיוצא בהן, אלא אף על פי שאכל מצה ואכל אחריה מאכלות אחרות ופירות וכיוצא בהן חוזר ואוכל כזית מצה ח באחרונה ופוסק.

[רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח](#)

הלכה ט

ואחר כך נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכול ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות, ובאחרונה אוכל י מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו כלל, ובזמן הזה אוכל כזית מצה ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסק סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתן היא המצוה.

[מעשה רוקח הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ט](#)

[ט] ואינו טועם אחריו וכו'. נוסח אחר כת"י ואינו אוכל אחריו מאכל אחר וכו' וגירסא נכונה היא.

[רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח](#)

הלכה יד

ע מי שישן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר ואוכל, בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה חוזרין ואוכלין, נרדמו כולן ונעורו לא יאכלו, נתנמנו כולן יאכלו. /+השגת הראב"ד/ מי שישן בתוך הסעודה והקיץ אינו חוזר ואוכל. א"א אם פסח היה אוכל והוא יחידי אינו חוזר ואוכל ממנו משום היסח הדעת נפסל, אם לא היה שם פסח נוטל ידיו ומברך המוציא ואוכל שהשינה מפסקת והוא שישנו כלן ואתא ר"י למימר /פסחים/ (קכ) דאפילו כלן אם נתנמנו יאכלו דלא הוי היסח הדעת לגבי פסח ולגבי אכילה נמי לא הויא הפסקה, וקיי"ל כרבי יוסי דרבה יליף מיניה (שם) /פסחים ק"כ/.

הגהות מיימוניות הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה יד

[ע] **כרבי יוסי** וכן איתא בגמרא דגרס אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא מנמנמ אמר ליה מינמ קא ניים מר א"ל אין מינמ קא ניימנא ותנן נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו. **אכן רבינו שמואל פירש דר' יוסי קאי ארישא דקאמר ת"ק** ישנו מקצתן יאכלו ואתא ר' יוסי למימר ה"מ נתנמנמו אבל נרדמו אפילו מקצתן לא יאכלו והכי מוכח הוה עובדא דאביי **וכן כתב רבינו אביי** אם נתנמנמו מקצתן יאכלו גם המתנמנמים ואם כולן נתנמנמו לא יאכלו אפיקומן ולא שום דבר דהוה היסח הדעת ע"כ. **והנה דעת כולם דדין מצה כדן פסח וכן כתב רש"י בפירושו וכן רשב"ם מעובדא דאביי דלעיל וכתבו התוספות דאין נראה דלא איתקש מצה לפסח אלא למצות התלויות בגופן אבל לב' מקומות לא.** ותדע דלא פריך לרב דאמר שלא יעקרו מחבורה לחבורה פ"י שלא יהא נאכל בשני מקומות מאין מפטירין אחר הפסח הא אחר המצה מפטירין כדפריך לשמואל ולא הוה מצי לשנויי לרב כדמשני לשמואל דנפיש טעמא דלא נפיש טעמא לענין שני מקומות דאין רבותא בפסח יותר מבמצה אלא ודאי להא לא איתקש והוה דאביי **גבי תענית הוא דאמר ישן אסור לאכול וכו'** בהלכות תענית פ"ק ובירושלמי מיייתי לה ראייה מפסח כי היכי דלענין פסח לא הוה נימנמו כשינה מעליא ליחשב כשני מקומות ה"נ לענין תענית דלמחר לא חשיב נמנום לאתסורי באכילה, ע"כ:

המאור הקטן מסכת פסחים דף כו עמוד ב

כתב הר"ף ז"ל מנהגא דעלמא כרב יהודה בתרווייהו בברכת השיר והלל הגדול. ואנן לא חזינן האי מנהגא בהלל הגדול דאליבא דר"ט הוא דאית ליה כוס ה' וק"ל כתנא דידן דלית ליה אלא ד' כוסות ואם רצה להוסיף כוס חמישי ולעשות כר"ט אין אנו מונעין אותו ואומר עליו מה שירצה או כרב יהודה או כרבי יוחנן או כרב אחא בר יעקב ואם בא לשתות בולא כלום אין בנו כח למחות בידו וכן אם רצה לשתות כוסות הרבה. **ומצאתי בתשובה לרבינו האי גאון ז"ל לענין משתא דבכוס חמישי לא משכחן בגמ' דאסור ודאי מיכל קא אמרינן אין מפטירין אחר מצה אפיקומן וכיון דבריכנא בהמ"ז לית לן למיכל מדעם אבל משתא מנהגא היא ירושת בנימין מאבות אלו דברי הגאון ז"ל ומדבריו אתה למד שזה שאמרו בירושלמי בין ג' לד' לא ישתה למה בשביל שלא ישתכר דוקא בין ג' לד' שלא יפסיד קריית ההלל אבל אחר כוס רביעי שכבר גמר ההלל אם נשתכר לא הפסיד ולא נשכר וכן כתב ה"ר שמואל ז"ל וכן נראין הדברים ומינה נקטינן שאין לו לשתות בין פסח לברכת המזון ולא בין מצה שבאחרונה לברכת המזון והא דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן יש שפירשו טעמו של דבר כדי שיהא הפסח נאכל על השבע וכדי שיאמר עליו את ההלל בכרס מלאה ובירושלמי פירשו מה טעם הפסח נאכל על השבע כדי שלא יבא לידי שבירת העצם וכך ראיתי במגילת סתרים לרבינו נסים ז"ל. ואין טעם זה מספיק לנו למה ששינו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן דהא בגמ' דילן אמרינן לא מיבעיא אחר מצה דכיון דלא נפיש טעמא מפכח לה אלא אחר הפסח סלקא דעתך אמינא כיון דנפיש טעמיה אימא לא מפכח ליה קמ"ל אלמא משום פכחי טעמא הוא ויש לשאול מה לנו אם נתפכח טעמו לאחר אכילתו ונ"ל טעם דבר זה כטעם שאמרו בשתיית יין שבין כוס ג' לד' שלא יפסיד קריאת ההלל ולפי שהיו כל ישראל בזמן שבהמ"ק קיים אוכלים לפני מן החומה והיה המקום צר להם כמו שאמרו בזיתא פיסחא והלילא פקעי באיגרא ופירשוה דאכלי ארעא ואמרי התם נראה לנו מזה כי מפני דוחק המקום היו צריכין לזוז ממקומן אחר אכילתן מיד ועולים לראש גגותיהם לומר את ההלל לפיכך חשו להם חכמים שלא ישכחו מלומר את ההלל לכך אסרו להפטיר אפיקומן שלא לפכח טעם הפסח והנהיגו הדבר אף לאחר חורבן הבית במצה זכר למקדש (כמאן) אין מפטירין אחר מצה אפיקומן אבל הא דתנן ישנו מקצתן יאכלו והוה דאביי מדבריה רבי דהוה יתיב קמיה דרבה וחזייה דהוה קא מנמנמ ובידוע שרבה ואביי לאחר חורבן הבית הוו ואני אומר מעשה דאביי ורבה בשאר ימות השנה היה ולא בפסח ולפרושי דמתנן' נקטינן ליה לההיא עובדא למימרא דאיכא הפרש בין מינמ ובין ומנומי דעלמא מתנמנמ הוא נים ולא נים וזהו ששינו רבי יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו ואין למעשה של אביי שום סרך בדבר מצה אלא מה שהזכירו לפי' משנתנו וכן הר"ף לא חשש לכתבו ואין אנו משגיחין באכילת מצה במתנמנמ ולא בנרדמ. ועל כל מה שכתב הר"ף במאן דבעי לברוכי בתרי תלת בתי היכי עביד אין אנו כמו כן משגיחין מאחר שפירשונו טעם אין מפטירין אחר הפסח ואחר מצה אפיקומן שלא ישכח מלומר את ההלל אחר שגמר את הלל מה לנו עליו בכל מה שיעשה ואם אכל מצה וחזר ואכל כל הלילה מה עבירה היא בידו אנו אין לנו אלא קום אכול מצה ובל תאכל חמץ אבל בל תאכל מצה מנין לנו ואין אנו רואין שרש וענף לכל אלו הדברים ואף אותו הירושלמי שכתב שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה לא נתברר לנו טעמו וכבר כתבנו בו דעתנו במסכת שבועות. **ויש ששואלין באכילת מצה מה טעם אין אנו מברכים עליה כל ז' כמו שמברכים על הסוכה כל ז' דהא גמרינן מהדדי שלילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות בין במצה בין בסוכה כדאיתא בפרק הישן ויש להשיב לפי שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא אכילת מצה ויהיה ניזון באורז ודוחן וכל מיני פירות משא"כ בסוכה שאין יכול לעמוד בלא שינה ג' ימים והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה והיינו דאמרינן בשבת בפרק רבי אליעזר מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי רבי אליעזר מנא ליה לר"א הא אי מסוכה מה לסוכה שכן נוהגת בלילות כבימים זהו טעם שמברכין על הסוכה כל ז' ואין מברכין על מצה כל שבועה וטעם נכון הוא.****

מלחמת ה' מסכת פסחים דף כו עמוד ב

ועוד כתב הר"ף ז"ל מנהגא דעלמא כר"י בתרווייהו בברכת השיר ובהלל הגדול עד וקיימא לן כתנא דידן דלית ליה אלא ארבעה כוסות:

אמר הכותב... והוה יודע שטעם אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כדי שיהא הפסח נאכל על השבע וגזרה גזרו בו שלא יאכל אפילו דברים שאינן משביעין ואינן באין אלא בקינוח והיינו פלוגתא דשמואל ורבי יוחנן דשמואל סבר לא אסור אלא כגון ארדיליא וגוזליא לאבא שהן חביבים עלינו ואנו ממלאין כרסנו מהן ורבי יוחנן סבר אפי' קליות ואגוזים אסור

ותניא כוותיה דרבי יוחנן וזהו שאמרו לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש טעמיה וכו' דבעין שיהא מברך בעוד שטעם פסח בפיו כדי שיהא לו בכל זה היכר שלא יחזור ויאכל ונמצא פסח נאכל באמצע סעודה וכך אמרו ראשונים שלא קודם קריאת הלל בלבד אסרו אלא כל הלילה כדי שלא יאכל פסח בכרס ריקנית מפני דוחק חבורות ולאחר שיגמור סדר הלילה יהא עורך שולחן ואוכל זה כפתור ופרח וכשם שאמרו בפסח כך אמרו במצה ולא שיהא דינה כן שהרי לא אמרו בפסח שיהא נאכל על השבע אלא משום שלא יבא לידי שבירת עצם ואין טעם זה במצה אלא מצות חכמים היא בלכתחילה זכר לפסח ואף על פי ששנו בברייתא ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה בכאן מן הראשונה הוא שיצא ועליה הוא מברך ואין אותה שבאחרונה באה חובה דתניא במכילתא יאכלוהו מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שבע ואין מצה ומרור נאכלין אכילת שבע וגמרין נמי מוכחא שאילו היה כן היו חולקין במי שכל פתו מצה כדרך שחלקו במי שאין לו שאר ירקות אלא שלדברי הלל שהיה כורכן בזמן דאיכא פסח כולן נאכלין על השבע לא מפני חובת עצמן אלא מפני הפסח הבא עמהן ומפני כל זה תקנו שיהו מפטירין סעודתן במצה זכר למקדש ולענין משתא בתר כוס רביעי ודאי אסור לא מפני מצה שהרי כבר שתי אחריה שתי כוסות ועוד אמרו כגון תמרי קליות ואגוזים מיני מיכלא אבל במיני משתיא לא אלא טעם הדבר כדי שלא יהא מוסיף על ד' כוסות ונראה כמו שמתחיל בסדר אחר ורוצה לאכול פסח מצה ומרור ואין נמנין על שני פסחים כאחד ועוד שאם כן לא היה פסח ראשון נאכל על השבע וכן במצה לפיכך אסרו לשתות אחר ד' כוסות אלא שהתירו לו כוס חמישי והאריכו עליו את הדרך לקרוא עליו הלל גדול וזהו מה שאמר רבינו הגדול ז"ל ומאן דצחי לית ליה רשותא למישתי אלא מיא ולאחר הלל זה לא אשכחן בגמרא דאסור דאיכא למימר דיו שהחמרת עליו בכוס חמישי לקרוא עליו הלל גדול וכל מי שרוצה לשתות בקריאה זו הותר לו אלא שאמר רבינו הגאון דנקיטי רבנן ממנהגות דנהיגין בישראל דכל מאן דבעי למישתי שתי בין שני לשלישי ולא חזי לנו ולא שמיע לנו מאן דשתי חמרא בתר ברכת השיר בליליא קמא ובשמא דכולהו רבוותא אמר נמי רב יצחק בן גיאת הכי וכתב דכן מנהג ומעשה בכל ישראל מאין שינוי כלל ואין אנו משגיחין על כל מה שהתיר בבעל המאור ז"ל ולא שומעין אנו לדבריו לפרוץ גדרן של ראשונים ובאותו הירושלמי שכתב רבינו ז"ל שבעה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח כבר כתבנו גם אנו בו דעתנו במסכת שבועות בדברים נכונים וברורים ומה שכתב בעל המאור ז"ל בספירת העומר והכין אסיקנא במנחות אמימר מני יומי ולא מני שבועי אמר זכר למקדש הוא ואף על פי שאנו מונין ימים ושבועי מנהג הוא בידינו ואינו אלא עיקר הלכה דקיימא לן כרבנן דבי רב אשי דמנו יומי ומני שבועי וכן פסקו כל הגאונים ורבינו ז"ל:

כתוב שם לראב"ד מסכת פסחים דף כו עמוד ב

במאור שם.

כתוב שם: אבל הא דתנן ישנו מקצתן יאכלו והיא ודאי דוקא בפסח, שלא יהא כפסח נאכל בשני מקומות,

אמר אברהם: בירושלמי [פ"י ה"ז] פירשו הטעם משום הסח הדעת, פירוש כמו הסח הדעת. ולכאורה משום פסלות נגעו בו. ואין הדרך הזה למצה. ורבי יוסי לקולא קאמר שאפילו כלן נתנמנו אין בו הסח הדעת. ומעשה דאביי ורבא אפשר דבסעודתא קיימא ומשום הסח הדעת דידיהם קאמר ליה כדאמרינן ביומא [דף ל א] הלכה בסעודה אדם יוצר להשתין נוטל ידו אחת ונכנס דבר עם חברו והפליג שתי ידיו ונכנס. אלמא כל היכא דאיכא הסח הדעת צריך נטילת ידים. ושינה נמי כיון דחשו לה להסח הדעת צריך נטילת ידים. ואמר ליה נימנומי קא מנמימנא ולא אסח דעתאי. ושמעינן מינה דהלכה כרבי יוסי. וזה הדרך הטוב לענין הזה. וכבר כתבנו שברון דבריו בכל מה שהוא מחבר על דברי הרב ז"ל, ובעל ההלכות והרב אבן גיאת ז"ל כתבו ככל מה שכתב הרב ז"ל.

ר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף כז עמוד א

מתני' ישנו מקצתן יאכלו. פי' מתני' לענין פסח מיתניא דאם ישנו מקצתן לכשיקיצו יאכלו אפי' אותן שישנו אבל ישנו כולן לא יאכלו דהוה ליה כשני מקומות:

רבי יוסי אומר נתנמנו יאכלו. דנמנום לא הוי הפסק:

וכתב רבינו שמואל ז"ל דהוא הדין למצה בזמן הזה דנרדמו (כולן) לא יאכלו והביא ראה מדאיתא בגמרא דאביי הוה יתיב קמיה דרבה וא"ל מינם קא ניים מר ואינהו אחר חורבן היו וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל שהביא משנה זו בהלכות ומהאי עובדא פסק רבינו שמואל כר' יוסי דהא רבה לחודיה הוה ניים ולא אביי ואפ"ה א"ל מינם קא ניים מר ואין זו ראה לפסוק כר' יוסי שאפשר שאביי לא היה מבעלי הסעודה אלא שהיה יושב לפני רבו לכבודו עד שהיה גומר סעודתו והר"ז הלוי כתב דדינא דמתני' בפסח דוקא הוא ולא במצה ועובדא דאביי ורבה לא בפסח הוה אלא בבי מדרשא ולא הביאוהו בגמ' [אלא] כדי ללמוד ממנו פי' דנרדמו ונתנמנו:

גמ' מאי אפיקומן רב אמר שלא יעקרו מחבורה לחבורה. ואפיקומן לשון אפיקו מנאי ופירש רבינו שמואל דהא דרב ושמואל בהא פליגי דרב ס"ל שמותר לאכול אחר הפסח מה שירצה באותה חבורה אבל אסור לאכול דבר בחבורה אחרת כדי שלא יבא לאכול הפסח בשני מקומות ושמואל ור' יוחנן סבירא להו שאפילו באותה חבורה אסור לאכול כלום אחר הפסח שאם תתיר לו לאכול כלום לפעמים יאכל רוב אכילתו אחר הפסח ונמצא שאין הפסח נאכל על השבע ושמואל ורבי יוחנן לא פליגי אלא מר נקיט מאי דארחי' ומר נקיט מאי דארחי' וכי אמרינן תניא כותיה דרבי יוחנן בדין הוא דמצי למימר תניא כותיה דשמואל אלא משום דסליק מיניה דגמ' מסדר ליה בתרא קאמר תניא כותיה דר' יוחנן זהו תורף פירושו ז"ל ולא נהירא דאם איתא דמשום הכי הוא היכי אמרינן בסמוך בגמרא לא מבעיא לאחר מצה דכיון דלא נפיש טעמא מפכח ליה וכו' והא לאו בפכוחי טעמא אתינן עלה כלל לפיכך נ"ל דרב ושמואל ור' יוחנן כולהו בחד טעמא שייכים דחיישינן שמא יבא לאכול את

הפסח בב' מקומות ומשום הכי אסר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה כמו שפירש"י ז"ל ושמואל חייש טפי שאפילו באותה חבורה אסור לאכול אחר הפסח מיני בשר דשמה לא יזכור שאכל הפסח דטעמא דבישראל בתרא מפכח ליה לטעמא דבישראל קמא וישוב עוד לאכול פסח ושמה יאכלנו במקום אחר ודוקא במיני בשר הוא דחייש דארדלי אין שתי תיבות ולא מיני כמהין ופטירות כמו שפירש"י ז"ל אלא מיני עופות הן כמו גוזליא וכך אמרו בירושלמי ארדלין וגוזלין ולמיני בשר הוא דחייש שמואל לפי שמתוך שטעם בשר אחריו בפיו ישכח טעם הפסח אבל למיכל תמרים וקליות ואגוזים לשמואל שרי שאין אלו מעבירין טעם בשר הפסח ורבי יוחנן חייש אפילו בהני ותניא כותיה דרבי יוחנן ולפי זה מאי דתניא כותיה דר' יוחנן דוקא היא:

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. דסבירא ליה דכיון דמצה זכר לפסח אתיא כשם שאין מפטירין אחר הפסח כך אין מפטירין אחר מצה ולישנא בתרא לא חייש להכי וקיי"ל כלישנא קמא:

ומאן דצחי לית ליה רשותא למשתי אלא מיא אבל חמרא לא. זו היא סברת הגאונים והרב אלפסי ז"ל דסבירא להו דכיון דתנא חמישי אומר עליו הלל הגדול אלמא דבלאו הכי אסור ליה למשתי בתר כוס רביעי ולא משום מצה שהרי כבר שתי אחרי' שתי כוסות ועוד אמרו כגון תמרים וקליות ואגוזים ומיני מיכלא אבל מיני משתיא לא אלא טעם הדבר כדי שלא יהא מוסיף על ארבע כוסות ונראה כמי שמתחיל בסדר אחר ורוצה לאכול פסח ומצה ומרור ואין נמנין על שני פסחים כאחד ועוד שאם כן לא היה פסח ראשון נאכל על השבע וכן למצה לפיכך אסרו לשתות אחר ד' כוסות אלא שהתירו לו כוס חמישי והאריכו עליו את הדרך לקרות עליו הלל הגדול כך כתב הרמב"ן ז"ל לקיים דברי רב אלפסי ז"ל והר"ז הלוי ז"ל חולק עליו ואומר דדוקא בין שלישי לרביעי הוא שאמר לא ישתה ופירשו עלה בירושלמי כדי שלא ישתכר כלומר ויפסיד קריאת ההלל אבל אחר כוס ד' שכבר גמר את ההלל אם נשתכר לא הפסיד ולא נשכר:

רא"ש מסכת פסחים פרק י סימן

לג...ותימה דמנלן הא דלקמן לא קאמר אלא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן היינו שלא לאכול אבל למשתי שרי. וכן נמי מדפריש בירושלמי דבין שלישי לרביעי לא ישתה משום דשמה ישתכר. מכלל דאי לאו חיישין לשכרות היה מותר לשתות. ומנהג פשוט הוא שלא לשתות יין ופי' הר"ם ז"ל טעם למנהג לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים לספר בנסים ובנפלאות שעשה לנו הקדוש ברוך הוא ולאבותינו עד שתחטפנו שינה ואם ישתה ישתכר. והכי אמרין בתוספתא (פ"י) חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה. וזה ששינו מעשה בר' אליעזר ור' יהושע שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה וכו'.

סימן לד

לד...אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן פירש רשב"ם שצריך לאכול מצה בגמר סעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח בכריכה וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה ועל כן אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אף על גב שאינה עלינו חובה מדאמר רב חסדא לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרווייהו ברישא והדר אכיל מצה של מצוה באחרונה ואחר אותה מצה אין נפטרים ממנה באכילת דבר אחר שלא לשכח הטעם ע"כ. ולפי זה היה נראה שצריך לאכול עמה מרור וחרוסת כיון שהיא זכר מצה הנאכלת עם הפסח בכריכה ועליה היה ראוי לברך [על] אכילת מצה אלא שכבר מילא כריסו ממנה וא"כ צריך לעשות כמו בזמן המקדש שהיו אוכלין הכל ביחד הלל וסיעתו ואף לרבנן מצוה לאוכלו ביחד אמנם תמיהני למה עושין כריכה בתחילה יספיק בכריכה אחרונה זכר למקדש הלכך נראה לי דאותה מצה אינה לשם חובה אלא אוכלין אותה זכר לפסח שהיא נאכל על השובע באחרונה ולפי שהוא זכר לפסח יש ליתן לה דין הפסח שלא לאכול אחריה. וא"צ עמה מרור וחרוסת...

ר' עובדיה מברטנורא מסכת פסחים פרק י משנה ח

מפטירין - אני שמעתי לשון יפטירו בשפה (תהלים כב). כלומר פותחין ואומרים, ורבותי פירשו לשון הנפטר מחבירו, כשנפטירין מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן, באפיקו מנייכו, כלומר תוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר, לא פת ולא שום דבר, גזירה דלמא אתי למיכל מן הפסח בשני מקומות. אבל לאכול דברים אחרים במקומו הראשון שרי, ובלבד שלא יעקר מחבורה זו לאכלם עם חבורה אחרת. ואית בגמרא מאן דפירש אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אפיקו מיני מתיקה. דלאחר שאכלו את הפסח אין נפטירין מן הסעודה באכילת מיני מתיקה ופירות שרגילין לאכול לקנח סעודה ואפילו במקומו, שלא יאבד טעם הפסח מפיו. וכן עיקר. וכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אין מפטירין אחר מצה אפיקומן, שצריך שיאכל כזית מצה באחרונה בזמן שאין פסח, ואחר אותה מצה אין נפטירין ממנה באכילת דבר אחר:

הון עשיר מסכת פסחים פרק י משנה ח

אפיקומן. פי' הר"ב, אפיקו מיני מתיקה. לכאורה העיקר חסר מן התיבה, ונראה דנוטריקון שלו כך הוא, אפיקו מן, פירוש דברים הדומים למן דכתיב ביה (שמות טז, לא) וטעמו כצפיחת בדבש:

תפארת ישראל - יכין מסכת פסחים פרק י משנה ח

נא) אין מפטירין וכו' אפיקומן. כתב רבינו אליעזר אשכנזי במעשה ה', ששני המלות מפטירין ואפיקומן, יונית הם, [אפטיר] טעימה בלשון יון, [ואפא קומן] ר"ל אחר השומן, של פסח, כדי לקנחו מהפה, ואני שמעתי דבלשון יון [פטירא] הוא אכילה [ועפי פאגאן] ר"ל אחר הסעודה ובלשונינו הוא [דעסער], או [נאכטוש], והן פירות ומגדים שאוכלין אחר

הסעודה (ג) וקאמר התנא הכא דאסור לאכול שום דבר אחר אכילת הפסח, וה"ה בזה"ז אסור לאכול שום דבר אחר הכזית מצה שאוכל בסוף הסעודה, וכמו כן אסור לשתות שום משקין אחר הד' כוסות מה"ט, וי"א דטעם אסור השתייה, כדי שלא להעביר טעם המצה [ותמהני הרי כבר עבר ע"י ב' כסי בתראי], אמנם עיקר טעם איסור השתייה כדי שלא ישתכר וימנע מלספר ביציאת מצרים עד שתחטפנו שנה, לפ"ז משקה שאינה משכרת רשאי לשתות:

תפארת ישראל - בועז מסכת פסחים פרק י אות ג

(ג) ונ"ל דאע"ג דנראה שהמלות נסתרו הרבה ממה שהן במקורם בלשון יון. אבל חז"ל שהם הם בעלי לשון הקדש כרמב"ם ריש תרומות כך דרכם בקדש. שכשקבלו מלה יונית לתוך לשונו הקדושה. הכריחוה להתייהד תחלה, לכן שבשו המלה במקורה בכוונה, והסבו לקרותה באופן אחר, דהיינו כפי הנאות לפרשה ע"פ דרך לשונו הקדושה, כדאמרי' [שבת דע"ז ב'] דרגא דרך גג, מתכילתא מאי תכלא דא. וכמו כן אסימן רפ"ד דב"מ, ביונית נקרא אסימייס, וקראוהו אסימן נוטריקון אי סימן כדברי בני הרב המופלג מהור"ר משה מרדכי שליט"א, וכמו כן המסס, נקרא בלשון לטינא הומסוס, והסבו לקרותו המסוס, על שם העברי כמסוס נוסס, וכמו כן ארמון, שנקרא בלשון יון טראכלוס, הסבו שמו לקרותו טרקלין, נוטריקון טרוק גלי, ר"ל פתח סתום [ועי' מ"ש עירובין פ"ו בפרושי סי' לא]. וכמו כן הכא קרבו מלת פטיירא, ועשו ממנו הפעיל בעברית ואמרו אין מפטירין, כדי לפרשו על דרך הנפטר מחבירו, ומצאנוהו גם בלשון הקודש, כי לא פטר יהוידע [ד"ה ב כג]. וכמו כן מלות טפי פייגאן הסיבוהו לקרותה אפיקומן, כדי שיהיה נאות לנוטריקון אפיקו מן, ר"ל הוציאו מזון רק ועונג כמו מן, ושמו זה]:

ביאור חדש מספיק הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ט

[ט] ואח"כ כו' ובאחרונה כו' ובזמן הזה אוכל וכו'. משנה שם קי"ט ובגמרא אמ' שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן, ואמרו שם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, ועמש"ל פ"ו היל' י"א. כת' התשבי אפיקוס נקרא סעוד' גדולה ומה שאוכלי' אחר הסעוד' נקרא אפיקומן, והוא לשון יון ממש:

ספר המנוחה הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ט

[ט] כתב הרב ואחר כך נמשך בסעודה ואוכל כו' וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתן היא המצוה. אמר המפרש בירושלמי אמרינן מה טעם הפסח נאכל על השבע כדי שלא יבא לידי שבירת עצם כו' למה הפסח נאכל על השבע משום דסליק ליה טעמיה בפומיה והלא גדולה מזו היא אכילת פסח בתיאבון והוה לן למיכל מעיקרא אף על גב דליכא כרס מלאה בשעת ההלל דהא עיקר מצוה בתיאבון הוא והוא פתר ליה כדי שלא יבא לידי שבירת עצם דאיכא איסורא דאורייתא והואיל דעל כרס מלאה מבעי ליה למיכל משום טעמא דשבירת עצם מבעי ליה לאזדהורי דלא למיכל מידי בתריה דאי לא מצי לקיומי לאכילת תיאבון בעיא מיהא דלא ליפכח טעמיה ולא פליג אגמרא דילן אלא תרוייהו איתנהו וירושלמי אטעמא דעל השבע קאי בהדיא וגמרא דידן דאין מפטירין קיימינן ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ואצטריך טעמא דירושלמי למאי דכתבינן דהוה ליה למיכל מעיקרא משום תיאבון אף על גב דאכל בתריה מאי דבעי משום תיאבון עדיף לן טפי מחששא דפכוחי טעמא דאצטריך טעמא דגמרא דידן דקאמר ליה משום פכוחי טעמא כאיתא בסוגיא דגמרא בפרק ערבי פסחים וכמו שכתב הרב, דאי מירושלמי אין לנו איסור לאכול אחריו ובלבד שיאכלנו על השבע. ואתא גמרא דידן לפרושי טעמא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן משום פכוחי טעמא ומינה שאסור לשתות אחריו ולאכול אפילו דבר מועט ואעפ"י שאכלו על השבע כמו שכתב הרב בזה ובסמוך חוץ מכוסות של חובה וכדאמרינן בפסח אמרינן במצה אחרונה שהיא זכר לפסח וכך אנן נוהגין ואין משגיחין על החולק ואם שכח ולא אכל מצה באחרונה וברך ברכת המזון בין נזכר קודם ההלל בין נזכר אחר ההלל נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ובוצע על המצה ואוכל ממנה כזית ומברך ברכת המזון אפילו על הכוס ואם בשביל שאין שותין בין שלישי לרביעי הרי רביעי זה במקום שלישי שהרי ברכת המזון שלא כתקנה היתה ואם לאחר הלל נזכר לא מכוס חמישי שהוא רשות וכ"ש האי חובה הוא דמצה אחרונה זכר למצה הבאה עם הפסח היא כדכתיב על מצות ומרורים כן דעת רב"ד ובספר האורה הסכים שאין צריך לאכול ממנה מאחר ששכח ולא נזכר ממנה אלא אחר ברכת המזון והטעם לפי שסתם מצות שלנו עשויות כתיקון חכמים וכתוב שם שכן היה נוהג ר' שלמה ולדבריהם צריך שידע בעצמו שלחם היה סוף מזונו ולא פירות ולא בשר ולא דבר אחר:

טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעח

אחר אפיקומן אין לאכול שום דבר דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פירוש משסיימו לאכול הפסח לא יעקרו ממקומו לאכול במקום אחר ואפי' באותו מקום לא יאכל אחריו שום דבר ואפיקומן הוא לנו במקום הפסח הלכך משהתחילו לאוכלו לא יעקרו ממקום למקום ולא יאכלו אחריו שום דבר ואפי' באותו מקום ואם לאחר שהתחילו לאכול ישנו^א כל בני חבורה חשוב כהיסיח הדעת ולא יאכלו עוד ממנו אפי' באותו מקום דחשיב כמקום אחר אבל אם ישנו מקצתן אם לא נשתקעו בשינה אלא נתנמנמו מעט לא חשיב סילוק ומותרין לאכול עוד ממנו ואפי' אותן שנתנמנו אבל אם נשתקעו בשינה חשיב סילוק ולא יאכלו אותן שישנו והר"י כתב דזקא בישנו כולם יש חילוק בין ישנו לנתנמנו דנתנמנו יאכלו וישנו לא יאכלו אבל ישנו מקצתן אפי' שינת קבע יאכלו וכ"כ הרמב"ם וא"א ז"ל כתב כסברא ראשונה:

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן תעח

(א) ומהרי"ל (סדר ההגדה עמ' קטז סי' לט) החמיר עוד דאפילו ישנו קודם שהתחילו לאכול האפיקומן אלא תוך הסעודה לא יאכלו אפיקומן אמנם מדברי הטור לא משמע כן וכן כתב רבינו ירוחם בהדיא דשינה באמצע הסעודה לא הוי הפסק:

בית יוסף אורח חיים סימן תעו

ומה שכתב רבינו לא יעקרו ממקומן לאכול במקום אחר. אף על גב דרב קאמר לה פסק כן משום דשמואל ורבי יוחנן נמי ס"ל הכי שאסור ליעקר מחבורה לחבורה ולא פליגי עליה דרב אלא להוסיף לאכול כל דבר אפילו בחבורתו הראשונה וכדפירשו רשב"ם והר"ן (כז. ד"ה גמ') ומשמע לרבינו דמצה יש לה דין פסח גם לענין זה [בדק הבית] וכן כתב הרשב"ם ז"ל במשנת ישנו מקצתם (קכ.). [עד כאן] אבל התוספות (קיט: ד"ה אמר) כתבו דרב לא איירי אלא בקרבן פסח אבל מצה לא אשכחן בשום דוכתא דליתסר בשני מקומות ואי משום דאיתקש לפסח להא על כרחך לא איתקש דאי לא תימא הכי ליפרוך ממתניתין לרב וכו':

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעו

סעיף א

<א> אחר אפיקומן (א) א אין לאכול (ב) שום דבר. הגה: (ג) ולא יאכלנו (ד) ב בשני מקומות, (ה) דלא עדיף מאלו הפסיק בשינה דאסור לאכול משום דהוי כשני מקומות (טור).

סעיף ב

מי שישן (ו) בתוך הסעודה והקיץ, (ז) ג אינו חוזר לאכול. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה, (ח) חוזרים ואוכלים. נרדמו כולם, ונעורו, לא יאכלו. * (ט) ד נתנמנו כולם, יאכלו. הגה: וכל זה אינו אלא שישנו לאחר שהתחילו לאכול האפיקומן, (י) אבל שינה קודם לזה (יא) ה לא הוי הפסק (טור ורבינו ירוחם).

משנה ברורה סימן תעו

(א) אין לאכול - כדי [א] שלא יעבור מפיו טעם מצה של אפיקומן שהוא מצוה ע"י טעם אותו מאכל ובדיעבד אם אכל אחריו שום דבר [ב] יחזור ויאכל כזית מצה שמורה לשם אפיקומן:

(ב) שום דבר - ולענין שתיה [ג] נחלקו הפוסקים ויש להחמיר במשקה המשכר ולכתחלה נכון ליזהר מכל משקה חוץ ממים וכה"ג כמו שמבואר לקמן בסימן תפ"א במ"ב סק"א:

(ג) ולא יאכלנו - להאפיקומן אבל שאר הסעודה לית לן בה:

(ד) בשני מקומות - וה"ה בחדר אחד מקצתו בשולחן זה ומקצתו בשולחן אחר דהוי כשני מקומות והטעם שאפיקומן זכר לפסח ופסח אינו נאכל בשני מקומות לפי שנאמר בבית אחד יאכל:

(ה) דלא עדיף - מביא ראייה שגם במצה מחמירין בשני מקומות כמו בפסח:

(ו) בתוך הסעודה - עיין בדברי הרמ"א בהג"ה:

(ז) אינו חוזר לאכול - דהשינה חשובה הפסק ועשאוהו רבנן כאוכל בשני מקומות:

(ח) חוזרים ואוכלים - דכיון שיתר בני החבורה היו נעורים לא חשב הפסק אפילו לגבי הישינים:

(ט) נתנמנו - היינו שלא נשקע בשינה כולי האי ואם שואלים אותו היכן הנחת כלי זה וכשמזכירין לו הנחתו במקום פלוני נזכר ואומר הן או לאו זהו קרוי מתנמנם:

(י) אבל שינה קודם לזה - דהיינו בתוך האכילה:

(יא) לא הוי וכו' - ר"ל דלא חיישינן להפסק זה כיון שאינו בתוך האפיקומן ולענין אם צריך לברך המוציא עוד הפעם

משום השינה עיין לעיל בסימן קע"ח ס"ז ובמ"ב שם:

משנה ברורה סימן תפא

(א) אינו רשאי וכו' - הרבה טעמים יש בזה בפוסקים [א] יש שכתבו משום שמצוה לספר ביציאת מצרים ובנפלאותיו של הקדוש ברוך הוא אפילו כל הלילה כ"ז שלא חטפתו שינה וכדלקמיה ולהכי לא ישתה שלא ישתכר ויתבטל ממצוה זו

[ב] ולפי סברא זו דוקא יין או שאר משקה המשכר ויש שכתבו דלא יהא נראה כמוסיף על הכוסות שנראה כמתחיל

בסעודה אחרת [ג] ולפ"ז כל חמר מדינה אסור אף שאינו משכר ויש שכתבו משום שלא יתבטל טעם מצה מפיו ע"י

שתייתו וכמו שאסרו לאכול אחר הסדר מטעם זה ולפי טעם זה כל משקה אפילו אינו חמר מדינה ואינו משכר אסור

ומסתימת דברי המחבר ורמ"א משמע [ד] שדעתם להחמיר ככל הני טעמי ומ"מ כתבו האחרונים דאינגבע"ר וואסער"ר וה"ה

טייא או עפיל טראנק ויש שכתבו גם לאקר"ץ מותר דזה אינו מבטל טעם מצה וכמיה בעלמא הוא [אכן בעפיל טראנק [ה]

שכותש את התפוחים בבית הבד ויש להם טעם גדול יש אוסרים] והנה אף דלכתחלה נכון להחמיר בכל דבר שמבטל טעם

מצה [ו] מ"מ במקום צורך גדול יש לסמוך על סברא הראשונה להתיר לו לשתות שאר משקין שאין משכרין [ז] ובפרט

בליל שני בודאי יש להקל בשאר משקין שאין משכרין: